

Fascisterna erkänner inga gränser

Den största missuppfattningen är att fascismen värnar nationalstaten, skriver Knut Carlqvist i denna granskning av elitism, expertstyre och fascismen i Europa.

Affärsvärlden är politiskt torftig, den tror. Skälet är inte någon inneboende ondska, utan att vart företag står sig själv närmast. Horisonten har på några decennier krympt från några års framförhållning till ett års, företagen är beredda att blixtnabbt ändra inriktning, sälja av eller fusionera. Vad som styr är avkastningen plus en handfull trosföreställningar som likaså kan dumpas på kort tid. Ett tag gällde det att stå på flera ben, sedan gällde det att satsa på kärnverksamheter. Ett tag gällde det att räkna på substansvärden, nu räknas på förväntade vinster.

Mot företagssektorn står staten, som av tradition planerar långsiktigt. Den handhar infrastruktur och det juridiska ramverket. Inom staten utvecklas ett annat slags kompetens än inom företagen. Företagen ansvarar för aktieägarna, staten hämtar sin legitimitet i fria val. Staten är skelettet i samhällskroppen, garanten för rättsordningen.

Vad som skett på senare år är att staten politiserats. Verkschefer tillsätts numera på sex år och får sedan sitt förordnande omprövat. Det betyder att styrningen av verken har blivit mer direkt, de är inte längre regelstyrda. Generaldirektören är inte vald för sin integritet eller kompetens, utan för sin lyhördhet. Det visade sig när Monica Andersson, chef för Banverket, härömar vägrade att skriva under en kreditgaranti för tunnelbygget under Malmö, en del av projektet Öresundsbron. Hon avgick med motiveringen att verksinstruktionen förbjöd henne att göra sådana utfästelser, det måste godkännas av riksdagen. Hon befann sig under press från regeringen (ministerstyre i sin prydno) och såg ingen annan utväg. Pressen gjorde ingen större affär av det, några tidningar ifrågasatte hennes avsikter.

Man kan säga att staten styrs allt mer godtyckligt. Medborgarnas möjligheter att utöva kontroll via riksdagen krymper. Samtidigt växer fascismen i Europa. Inte så att Haiders FPÖ,

Dansk Folkeparti, Vlaams Blok eller Front National är fascistiska partier, de är högerpopulistiska, men det finns fascistoida drag. I vissa stycken företräder de folkviljan i högre grad än andra partier och andra partier försöker ta vinden ur deras segel genom att överta deras krav. Fascismen är en mycket vidare företeelse än ett enskilt parti, den växer inom befolkningen och inom samtliga partier. Och det finns inget skäl att vänta sig att den ska iklä sig svart skjorta, den kommer lika gärna i rutig kavaj. Den behöver inte vara antisemitisk. Det framgår om man studerar dess evolution under mellankrigstiden.

Fascismen kännetecknas av ett antal grundtankar: expertstyre, värdeobjektivism (det rätta och sanna står över diskussion), beundran för starka ledare, historiedeterminism, godtycke och politisering av förvaltning och rättskipning, inskränkning av yttrande- och organisationsfrihet, antiintellektualism och övergången från politisk argumentation till propaganda.

Bo Södersten förespråkar öppet expertstyre, liksom Göran Rosenberg i Moderna tider (författningsdiskussionen härom året). Värdeobjektivismen är sakrosankt på Dagens Nyheter. Bildt och EU-anhängarna talar om att nationalstaten överlevt sig själv och att ett federalt Europa är nödvändigt (historiedeterminism). Maciej Zaremba och Jesús Alcalá är förutom värdeobjektivister också anhängare av domarnas frihet att döma efter eget huvud. Åsiktsfriheten avskaffades i praktiken med de fyra tidningarnas nazistkampanj. Antiintellektualismen galopperar (feminism, multikulturalism och postmodernism). Och hur det står till med valrörelserna vet vi alla.

Men detta är en tendens. Det finns ett starkt motstånd högt som lågt mot utvecklingen. Somt är framför allt uttryck för ett auktoritärt konservativt tänkande, annat speglar hur idéer inom näringslivet trängt in i den politiska sfären. Inget parti har ännu förklarat demokratin passé. Tendensen finns dock där, en uppgivenhet och en trötthet. Aktionen mot Österrike kan ses som en antifascistisk aktion, men dess konkreta innebörd är att folket i ett land inte har rätt att välja sig regering. Aktionen är principiellt värre än det hot den påstås förebygga.

Jag rekommenderar Herbert Tingstens *Nazismens och fascistens idéer* (1936, nyutgåva 1992) till läsning, inte minst kapit-

Nationella Frontens Jeanne d'Arc-firande 1:a maj 1997 i Frankrike med hyllningar till de fyra "befriade" städerna. Ur Bim Clinells; "De hunsades revansch."

let om Austrofascismen. Dollfuss och Schuschnigg inrättade på 30-talet en katolskt färgad fascistisk regim för att stå nazisterna emot. Det gav dem fria händer att slå ner arbetarrörelsen.

Den största missuppfattningen är att fascismen är nationell, att den värnar nationalstaten. Chefen för tyska Reichs Kredit Gesellschaft, Bernhard Benning, lade 1940 på Hitlers uppdrag fram en plan för ett Europas Förenta Stater, ett Neuropa. "Vår Führer har sagt att Europa inte är en geografiskt definierad punkt, det är en kulturell och folklig företeelse..."

Nazisterna erkände inga gränser. De var inte nationalister i den meningen att de ville sammanfoga de tyska länderna. När det behövdes växlade de över till begreppet arier och Holland, Belgien och Skandinavien var tänkta delar av det "Grosswirtschaftsraum" och den valutaunion som skulle dominera Europa. Fascismen är expansionistisk även om just Österrike var trängt under 30-talet.

Benning landade sedermera i Bundesbank, liksom flertalet av hans kolleger i det tyskdominerade Europa gjorde nya karriärer efter kriget. Det är alltså inte så att de fascistiska idéerna komprometterades genom Hitler, de flesta av dem överlevde med sina bärare. Elitismen är fullt gångbar i dagens Europa. Först när tilltron till de demokratiska institutionerna vittrat ner

och staterna inte längre förmår hantera de sociala spänningarna kommer vi att se den öppna fascismen igen. Det som nu pågår är förpostfäktningar.

Just därför är det viktigt att rätt läsa vad som pågår i vårt land och Europa. EU är inte "per se" en odemokratisk företeelse, det finns en sådan tendens och den döljer sig i federalismen, just för att det inte finns någon europeisk gemensam offentlighet som kan bära en federation. Det är fullt tänkbart att ha en gemensam europeisk valuta, men just EMU är konstruerat för att driva fram en federation som med nödvändighet blir expertstyrd. Och då återstår, när den medborgerliga legitimiteten saknas och motsättningarna bryter fram, blott de totalitära lösningarna.

Starka krafter i Sverige vill skära i medborgarrätten (dubbelt medborgarskap, fri invandring) och naturligtvis använder sig de som vill bryta upp demokratin också av den berättigade misstron. Det är alltså inte fel att flagga svenskt, men denna svenskhet behöver inte vara exklusiv och chauvinistisk. Nationalstaten i Per-Albins tappning var ett värn mot stormaktsarrogans, inte sig själv nog. •

Anm: Viktig läsning är John Laughlands *The Tainted Source*, Little Brown 1997, om rötterna till EU-tanken.